

Българска платформа за
международно развитие

ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ХИЛЯДОЛЕТИЕТО

КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ

Осигуряване на приобщаващо и справедливо качествено образование и насърчаване на възможностите за обучение през целия живот за всички

Цел 4: Осигуряване на приобщаващо и справедливо качествено образование и насърчаване на възможностите за обучение през целия живот за всички

От повече от половин век, когато е обявено за човешко право, образованието присъства винаги в дневния ред на международната общност. Настоящата Цел 4 за устойчиво развитие на ООН за периода 2015 – 2030 г.: **Осигуряване на приобщаващо и справедливо качествено образование и насърчаване на възможностите за обучение през целия живот за всички** е продължение на Цел 2 на Целите на хилядолетието за развитие: *Постигане на начално образование за всеки*, към която се стремеше международната общност в началото на новото хилядолетие, до 2015 г.

Към 2015 г. резултатите в световен мащаб по Цел 2 на Целите на хилядолетието за развитие могат да се обобщят така:

- Записването в първи клас на децата в развиващите се региони на света достигна 91% през 2015 г., при 83% през 2000 г.
- Въпреки това 57 милиона деца останаха извън училище през 2015 г.
- Грамотността в световен мащаб също се подобри за периода на ЦХР - от 83%, до 91%, а неравнопоставеността в образованието между момчетата и момчетата намаля¹.

Как стигнахме до Цел 4: през годините нараства международното признание на образованието за устойчиво развитие като неразделна част от качествено образование и условие за устойчиво развитие. Както споразумението "Мускат", прието на срещата "Образование за всички" през 2014 г., така и предложението за Целите на устойчивото развитие, разработено от отворената работна група на Общото събрание на ООН по въпросите на ЦУР, включват образованието за устойчиво развитие в предложените цели за периода след 2015 г.

Образованието за устойчиво развитие е тясно свързано с международните дискусии за устойчиво развитие, които се развиват през годините, като започнем от "Нашето общо бъдеще", документ от 1987 г., който предостави първото широко използвано определение за устойчиво развитие като "развитие, което отговаря на нуждите на настоящето без да компрометира способността на бъдещите поколения да отговорят на собствените си нужди". Ключовата роля на образованието за постигане на устойчиво развитие бе ясно отбелязана на Конференцията на ООН за околната среда и развитието в Рио де Жанейро през 1992 г. През 2005 г. ЮНЕСКО стартира Декадата на ООН за образование за устойчиво развитие, която потвърди ключовата роля на образованието за формиране на ценности, които подкрепят устойчивото развитие и за укрепване на устойчивите общества. Като продължение на Десетилетието на ООН (2005-2014 г.), ЮНЕСКО стартира Глобалната програма за действие за устойчиво развитие. Общата цел на програмата е да генерира и разширява действията на всички нива в образованието и обучението, за да ускори напредъка към устойчиво развитие².

Цел 4 за устойчиво развитие - Осигуряване на приобщаващо и справедливо качествено образование и насърчаване на възможностите за обучение през целия живот за всички, от една страна потвърждава ролята на образованието за постигането на устойчиво развитие, а от друга, разширява още повече обхвата и **се насочва освен към децата и към възможностите за образование през целия живот**. Цел 4 надгражда, като се фокусира върху качеството, справедливостта и достъпа до образование.

Програмата до 2030 представя Цел 4, подцелите и индикаторите. За разлика от досегашния фокус по време на Целите на хилядолетието за развитие върху постигане на начално образование, новите Цели са разширили обхвата, като включват и следващите образователни степени, средно, висше и професионално

¹ The Sustainable Development Goals Report. In: Unstats.un.org, 2017 [cited 9.04.2018]. Available from: <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2017/TheSustainableDevelopmentGoalsReport2017.pdf>

² The 2030 Agenda for Sustainable Development and the SDGs In: Environment, 25.01.2017 [cited 09.04.2019]. Available from: http://ec.europa.eu/environment/sustainable-development/SDGs/index_en.htm

образование: „Ангажираме се да осигурим приобщаващо и справедливо качествено образование на всички равнища – в ранна детска възраст, основно, средно, висше, техническо и професионално обучение³“. Образованието следва **не само да е достъпно, а да бъде качествено**.

Целта ще бъде постигната само тогава, когато всички деца, независимо от техните различия, са част от образователната система. Програмата е чувствителна към многообразието от пол, раса, етническа принадлежност, но така също и към мигранти, и към местно население. Цел на образованието не е просто професионалната реализация, а пълноценно участие в общността: „Всички хора, независимо от пол, възраст, раса и етническа принадлежност, както и лицата с увреждания, мигрантите, коренното население, децата и младежите, особено тези в уязвимо положение, следва да имат достъп до възможности за обучение през целия живот – с помощта на които да придобиват необходимите знания и умения, за да се възползват от наличните възможности и да участват пълноценно в обществения живот“⁴.

Цел 4 за устойчиво развитие има тясна връзка с другите цели

Особено важно е да се има предвид, че Целите за устойчиво развитие следва да се разглеждат в тяхната взаимосвързаност, като се търсят синергиите, които съществуват и пропуските, които следва да бъдат компенсирани. Образованието има отношение и е условие за напредък в много други области от ЦУР, докато от своя страна, напредъкът в други цели за устойчиво развитие, оказва влияние върху постигането на качествено и достъпно образование:

Образованието помага на заетите да се защитят от експлоатация, връзка с Цел 1:

Образованието увеличава възможностите на заетите да се трудят с трудов договор. В Ел Салвадор, например, само 5% от работещите с по-ниско от основно образование имат трудов договор, а над 47% от тези със средно образование имат такъв договор.

Образованието помага за това, бедността да не се предава между поколенията, връзка с Цел 1:

В Гватемала по-високообразованите майки са гаранция за това, децата им да прекарат повече години в образователната система. Всеки завършен клас повишава заплащането на тези деца с 10%., когато те пораснат и влязат в работната сила.

Образованието е важно и за намаляване на недोхранването, връзка с Цел 2:

В Андхра Прадеш, Индия, с 48% по-малко вероятно е децата на една годинка да бъдат недохранени, именно възрастта, в която отрицателният ефект от недохранването може да бъде необратим, ако майките им са завършили основно образование, в сравнение, ако майките нямат никакво образование.

Образованието помага за намаляване на наднорменото тегло, връзка с Цел 2:

Друга проява на лошото хранене е наднорменото тегло, което става все по-голям проблем в страните с висок доход на глава от населението. Примери от Канада, Австралия и Великобритания показват, че образованието помага за намаляване на наднорменото тегло. Съветите за здравословно хранене имат по-добър ефект при хората, които са по-образовани.

Образованието само по себе си е здравна грижа, връзка с Цел 3:

Образованите хора са по-добре информирани за различните заболявания, те могат да предприемат превантивни мерки или да реагират при първи признаци на заболяването. Те търсят и използват здравна грижа по-често и по-ефективно. Това се дължи отчасти, но не само на това, че те имат по-добър достъп до здравни услуги, те са по-рядко изложени на рискова среда и в здравното си поведение се влияят от другите

³ The 2030 Agenda for Sustainable Development and the SDGs In: Environment, 25.01.2017 [cited 09.04.2019]. Available from: http://ec.europa.eu/environment/sustainable-development/SDGs/index_en.htm

⁴ The 2030 Agenda for Sustainable Development and the SDGs In: Environment, 25.01.2017 [cited 09.04.2019]. Available from: http://ec.europa.eu/environment/sustainable-development/SDGs/index_en.htm

около тях. Образованите хора по-често имат по-здрави деца. Образованието подпомага намаляване на заболяемостта от болести като малария, ХИВ/СПИН и др.

Образованието на майките е спасило милиони детски животи, връзка с Цел 3:

Между 1990 и 2012 г. детската смъртност е намаляла от 12,6, до 6,6 милиона, като най-голямата част от този спад е в страните с нисък доход на глава от населението. Образованите майки по-често раждат в асистирана среда, което предпазва освен бебето, и тях самите. Образованите майки, също така, ваксинират своите деца. Ако всички майки от страните с нисък доход завършат средно образование, то смъртността сред децата ще намалее с още 49% - 3 милиона детски животи.

Образованието разширява житейския хоризонт за жените и момичетата и им помага да намерят работа извън дома, дава им възможност да се борят с дискриминацията и да отстояват справедливо заплащане на труда си, връзка с Цел 5.

Образованието на момичетата **намалява процента на ранни бракове**, връзка с Цел 5:

Около 2.9 милиона момичета биват омъжени на 15 годишна възраст в Африка на юг от Сахара и Западна Азия. Ако всички момичета получаваха средно образование, ранните бракове биха намалели с 64%.

Образованието генерира икономически растеж, връзка с Цел 8:

Разликите в нивата в началното образование помага да се обяснят разликите в темпа на икономическо развитие между различни региони в света. Пред 1965 г. средното ниво на образование е с 2,7 г. по-високо в Източна Азия, отколкото в Африка на юг от Сахара. 45 години по-късно, средният ръст на доход на човек от населението е 3,4% в Източна Азия и едва 0,8% в Африка. Разликата в нивата на начално образование помага да се обясни около половината от разликата в този ръст.

Образованието развива по-добре разбирането за нуждата от опазване на околната среда, връзка с Цели 12, 13, 14 и 15:

Образованието подобрява разбирането за климатичните промени. Учениците, които имат високи точки в изследването на PISA 2006, също така имат и по-добро разбиране за сложните екологични взаимовръзки. Световното изследване на ценностите през 2005-2008 г., в 47-те държави, участнички показва, че колкото по-високо е образованието на човек, толкова по-запознат с проблемите на устойчивото развитие и по-отговорен е той към околната среда.

Сравнителни данни и тенденции

Напредък през 2017 към постигането на Цел 4⁵

Постигането на приобщаващо и справедливо качествено образование за всички ще изисква увеличаване на усилията в Африка на юг от Сахара и Южна Азия, както и за уязвимите групи от световното население, особено за хора с увреждания, коренното население, децата бежанци и децата от бедни селски райони.

- През 2014 около **две от всеки три деца по света** са били включени в **системата на предучилищно или основно образование, в годината преди да навършат възрастта за постъпване в начално училище**. За по-малко развитите държави съотношението е само четири на всеки десет деца.
- Въпреки чувствителното нарастване на броя на постъпилите в образователната система за последните 15 години в световен мащаб, сравнителните проценти са: **91% за начален, 84% за прогимназиален и 63% за гимназиален етап на образование** през 2014 г. Около 263 милиона деца и младежи остават извън образователната система, включително 61 милиона, без начално

⁵ Доклад на Генералния секретар, „Прогрес към Целите за устойчиво развитие.“

образование. Над 70% от децата и младежите, които са извън образователната система са в Африка на юг от Сахара и Южна Азия.

- Въпреки, че най-много деца към момента посещават училище, повечето **не усвояват основните умения по четене и математика**. Последните изследвания, оценяващи наученото показват, че в 9 от 24-те държави на юг от Сахара и в 6 от 15-те страни в Латинска Америка за които има данни, по-малко от половината ученици при завършване на начално образование са покрили минималните образователни стандарти по математика. В 6 от 24-те държави на юг от Сахара, за които има данни по-малко от половината ученици, завършили начално образование са постигнали минималните стандарти по четене.
- Постигането на справедливо качествено образование продължава да е огромно предизвикателство, според последните проучвания. За всички страни, които разполагат с данни, **децата от най-богатите 20% от домакинствата постигат по-добри резултати** по четене в края на началното и основното си образование, в сравнение с 20% от най-бедните домакинства. В повечето страни, разполагащи с данни, децата от градските райони постигат по-високи резултати по четене, в сравнение с децата от селските райони.
- **Липсата на обучени учители** и лошите условия в училищата в много части от света поставят в **риск качествено образование за всички**. Африка на Юг от Сахара има сравнително малък процент обучени учители в предучилищно, начално и гимназиално образование (съответно 44%, 74% и 55%). Още повече, че преобладаващата част от училищата в региона нямат достъп до електричество или питейна вода.
- На база данните от 65 развиващи се държави, средният процент училища **с достъп до компютри и интернет** за обучителни цели е над 60% в начално и гимназиално образование. В държавите, за които има данни в региона на **Африка на юг от Сахара, делът е по-малко от 40%**.
- **Официалната помощ за развитие** (ОПР) за стипендии възлиза на 1 милиард долара през 2015, бележейки **намаление с 1.2 милиарда долара в сравнение с 2014**. С най-голям принос са Австралия, Франция и Обединеното Кралство.

Цел 4 за устойчиво развитие - подцели и индикатори, предложения за индикатори за България

Цел 4. Осигуряване на приобщаващо и справедливо качествено образование и насърчаване на възможностите за обучение през целия живот за всички

Последните налични данни в системата на ООН са от 2014 г. според тях:

- процентът на децата, които имат достъп до организирано образование една година преди училищното, варира в изключително големи разлики: за Африка на юг от Сахара е 41%, за Източна и Югоизточна Азия е 79%, а за Европа е – 94%.
- 9% от децата по света са останали извън образователната система в първи клас на училищното образование в 2014 г.
- През 2014 г. 263 млн. деца, които трябва да бъдат в училище, не го посещават, като най-голям процент от тези деца се намират в Африка на Юг от Сахара и Източна и Югоизточна Азия.

В тази цел е необходимо да обърнем внимание на няколко неща. Първо, тя определя за ключово важно не просто достъпа до образование, а достъпа до качествено образование. **Достъпът до образование е необходимо, но не е достатъчно условие, за да има положително въздействие върху развитието.** Доброто качество е от решаващо значение за ползата от образованието. Когато децата не учат поради лошото качество на обучението, те са по-склонни да повторят класа и в крайна сметка да отпаднат.

В Етиопия, Индия, Перу и Виетнам деца, които са постигнали по-ниски оценки по математика на 12-годишна възраст, са по-склонни да отпаднат на 15 години, от тези, които са постигнали по-високи резултати. Има и финансов смисъл да се гарантира предоставянето на качествено образование: **129 млрд. долара годишно** се харчат в световен мащаб за това, **деца да не получават качествено образование, а само да**

присъстват в клас⁶. Според последния доклад на Световната банка за 2018 г., необходим е не само достъп до образование, но и учене, и придобиване на знания и умения, защото това са факторите, които изграждат човешкия капитал. Банката посочва три основни подхода в тази посока: оценяване на ученето, така че то да бъде наистина цел, изграждане на връзка учител-ученици и съвместни и целенасочени действия от всички участници в процеса, така че системата да е в интерес на ученето⁷.

Справедливостта и приобщаването в образованието са другите две важни характеристики на Цел 4 за устойчиво развитие. Това са факторите, които дават възможност за най-добри резултати от обучението. Резултати от програмата на ОИСР за оценка на знанията на учениците показват, че **най-ефективните училищните системи разпределят образователните ресурси по-справедливо спрямо слабите в училище**. Иначе казано, една образователна система е ефективна, когато добри постижения имат както учениците от семейства с висок, така и учениците от семейства с нисък социален, икономически и културен статус.

От 13 страни и икономики, които реализираха значителни добри резултати по математика в PISA между 2003 и 2012 г., **три са увеличили справедливостта** в своите системи, а други девет вече са имали такава справедливост. Примери от 26 държави показват, че разделянето на учениците по способности (в България това е познатият ранен прием в гимназиите, след 5 клас и приемът след 7 клас) е фактор, допринасящ за по-големи нива на неравенство в образованието, и особено когато това разделяне се случва в по-ранна възраст⁸.

Последният компонент на Цел 4 за устойчиво развитие е **ученето през целия живот**. За първи път в тези Цели за устойчиво развитие, се обръща внимание на ученето през целия живот, а не само в детска възраст, като по този начин се отдава значимото на всяка дейност за учене, предприемана през целия живот за подобряване на знанията, уменията и компетентностите. Това позволява правителствата да проследяват и да полагат специални усилия за развиване на всички форми на образование, обучение и учене – формално, неформално, самостоятелно – в които хората могат да участват през целия си живот.

Подцел 4.1 Да се гарантира, че до 2030 година всички момичета и момчета завършват безплатно, справедливо и качествено основно и средно образование, водещо до значими и ефективни резултати от обучението.

„Въпреки значителния напредък в периода 2000-2014 гг. в обхващането на децата в начална степен на образование, **9% от децата на възраст за начално образование в световен мащаб са извън училище през 2014 г.** като този процент е почти постоянен от 2008 г. Това са децата, които принадлежат на маргинализирани групи в обществото и на тези, до които е трудно да се достигне. Процентът на децата във възраст за основно образование, които не ходят на училище намалява, но остава по-висок, в сравнение с този на децата, които са във възраст за начално образование, но не ходят на училище. Тенденцията е доказателство за трудностите да задържим децата в училище. Като резултат, около 260 милиона деца и млади хора през 2014 г. са извън училище. Това са преди всичко деца от Африка на Юг от Сахара и Източна Азия, където образователните системи трудно успяват да отговорят на демографския ръст. Около 60 млн. от тях са деца в начална степен на образование.“⁹

Една трета от учениците в Африка в основно образование и повече от половината в гимназиална степен **са извън училище**, по данни на Института по статистика към ЮНЕСКО от август 2016 г.¹⁰. Сред

⁶ The 2030 Agenda for Sustainable Development and the SDGs In: Environment, 25.01.2017 [cited 09.04.2019]. Available from: http://ec.europa.eu/environment/sustainable-development/SDGs/index_en.htm

⁷ Да се научим да реализираме обещаното от образованието. Доклад на Световната банка. // Заедно в час, 2018

⁸ Да се научим да реализираме обещаното от образованието. Доклад на Световната банка. // Заедно в час, 2018

⁹ The 2030 Agenda for Sustainable Development and the SDGs In: Environment, 25.01.2017 [cited 09.04.2019]. Available from: http://ec.europa.eu/environment/sustainable-development/SDGs/index_en.htm

¹⁰ „Училищни ресурси и образователна среда в Африка – основни резултати от регионално проучване на факторите за качествено образование в Африка“ In: Uis.unesco.org, 2018 [09.04.2018]. Available from:

<http://uis.unesco.org/sites/default/files/school-resources-and-learning-environment-in-africa-2016-en/school-resources-and-learning-environment-in-africa-2016-en.pdf>

основните причини са размерът на паралелките, смесеното обучение на деца от различни класове, както и достъпът до основни услуги – прясна вода и водоснабдяване. С увеличаване на обхващането на деца в първи клас, един от резултатите от Целите на хилядолетието за развитие, се увеличава и размерът на децата в паралелките. Над половината от паралелките за първи клас са с над 50 деца в група. В Уганда например в първи клас средният брой ученици в паралелка е 63 деца, във втори клас намаляват до 56, а в седми до 26 ученика¹¹. Липсата на достатъчно учебници е друг идентифициран проблем – в Чад, Южен Судан и Екваториална Гвинея средно 5 ученика използват един и същи учебник.

Индикатор 4.1.1. Процент на децата и младите хора, разпределени по пол: (а) във втори и трети клас; (б) в края на начално образование; и (в) в края на първи гимназиален етап на образование, които постигат минимални компетентности по четене и по математика.

В **България**: За увеличаване на броя на децата, които постигат минимални компетентности по четене и математика, МОН предвижда мерки за борба с отпадането от училище и подобряване на обхвата на образователната система. За учебната 2015-2016 г., данните са 13,4% отпаднали ученици, при цел от 11% за 2020 г. През 2017 г. Министерски съвет одобри **механизъм за взаимодействие между институциите**, който цели да обхване всички деца в училище. В рамките на няколко месеца от действието на този механизъм, според МОН, над 17 000 ученика са върнати в системата на образованието. МОН предлага да се въведе пилотно система за проследяване и за обмен на информация между държавите за това, дали при трудова миграция на родителите в рамките на ЕС детето е записано в училище на друго място¹².

Дизагрегираните данни на отпадащите ученици показва, че през учебната 2014-2015 г. броят на децата, напуснали начално образование в България, е 6 320, което е със 904 деца повече от предходната учебна година и е най-високата стойност от 2007-2008 година насам. Най-много са напусналите ученици поради „заминаване за чужбина“ – 3 386. Техният дял нараства непрекъснато през последните 3 години. През учебната 2014-2015 г. броят на децата, напуснали прогимназиалния етап на образование, е 8 132, или 3,7% от учениците в тази възраст. Спрямо предходната 2013-2014 учебна година, се наблюдава значително увеличение на напусналите – с 1 453 ученици или с 0,7%. Най-много са напусналите поради заминаване за чужбина – 3 264, като делът им е 40,1% от общия брой на напусналите¹³.

В допълнение на тези мерки и във връзка с индикатор 4.1.1, за подобряване на знанията и уменията на учениците и преодоляване на дефицитите в ученето, българското правителство предлага и развива и целодневната организация на учебния процес. За учебната 2017-2018 г. се цели 30% от учениците в шести клас и 25% от учениците в седми клас да са обхванати в целодневна организация на учебния ден¹⁴.

¹¹ Училищни ресурси и образователна среда в Африка – основни резултати от регионално проучване на факторите за качествено образование в Африка“ In: Uis.unesco.org, 2018 [09.04.2018]. Available from: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/school-resources-and-learning-environment-in-africa-2016-en/school-resources-and-learning-environment-in-africa-2016-en.pdf>

¹² Република България. Министерство на образованието и науката. In: МОН, 2018 [cited 09.04.2018]. Available from: <https://mon.bg/?go=news&p=detail&newsId=2829>

¹³ Национална стратегия за учене през целия живот 2014-2020 г. In: Стратегически документи, 2018 [cited 09.04.2018]. Available from: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880>

¹⁴ Национална стратегия за учене през целия живот 2014-2020 г. In: Стратегически документи, 2018 [cited 09.04.2018]. Available from: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880>

Въпреки усилията за намаляване на отпадането, **результатите** на учениците в България по постигане на **минимални компетентности по четене и математика, са сред най-ниските за ЕС** по данни на PISA. Процентът на учениците със слаби резултати за 2015 г. е, както следва:

	България	ЕС
Четене	41,5%	19,7
Математика	42,1%	22.2%
Природни науки	37,9%	20.6%

Делът на учениците с най-високи резултати в рамките на PISA – т.е. такива, които могат да решават сложни задачи, е нисък: 2,9 % по природни науки (ОИСП – 7,8%), 3,6 % по четене (ОИСП – 8,3%) и 4,4 % по математика (ОИСП – 10,7%). Според Мониторинговия доклад на ЕК за образованието в България това се дължи на комбинация от фактори в системата на образованието и предизвикателства, свързани със справедливостта¹⁵.

Подцел 4.2 Да се гарантира до 2030 година, че всички момичета и момчета имат достъп до качествено развитие, грижи и предучилищно образование в ранната детска възраст, за да са готови за началното образование.

Когато организираното учене започне в ранна детска възраст, тогава и постиженията в началното училище и след него са по-големи. Стимулирането на социалното, емоционалното и когнитивното развитие на децата в ранното детство има голям положителен ефект върху бъдещото им развитие и учене. Двадесет и едно проучвания от Южна Америка, Африка на Юг от Сахара и Южна и Югоизточна Азия, показаха положително въздействие върху развитието на детето, когато когнитивното развитие при децата е стимулирано. Грижата в периода на ранното детско развитие и образованието имат по-голямо значение и положително въздействие върху децата от групи в неравностойно положение, което прави грижата и образованието особено важни. В Аржентина ефектът от посещаването на предучилищната програма бе, че оценките на децата в следващите класове бяха два пъти по-добри за учениците от социално слаби семейства. В Бангладеш проект, ръководен от местни неправителствени организации, създаде 1800 предучилищни групи. Участвалите деца са се представили по-късно в училище по-добре в четене, писане и математика от тези, които не са посещавали предучилищна група¹⁶.

Индикатор 4.2.1. Процент на децата под 5-годишна възраст, разпределени по пол, които отговарят на нивото на развитие по отношение на здравето, ученето и психологическото благополучие.

За България, този индикатор се отнася към осигуряване на необходимите условия за ранно детско развитие. Някои ключови данни от 2014 г. от УНИЦЕФ, България:

- 7,6 на 1,000 е смъртността сред децата до 1 година (2014 г.);
- Повече от 8 600 жени през 2014 година не са имали достъп до здравни грижи по време на бременността поради липса на здравно осигуряване;
- През 2014 г. 3 162 момичета под 18 години са станали майки;

¹⁵ Мониторингов доклад на ЕК за образованието в България, 2017. In: Ec.Europa.Eu, 2017 [cited 09.04.2018]. Available from: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-bg_bg.pdf

¹⁶ Устойчивото развитие започва с образованието. Доклад на ЮНЕСКО. In: Sustainable Development [cited 09.04.2018]. Available from: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2275sdbeginswitheducation.pdf>

- 25,8% от децата на възраст от 1 до 5 години са с различна степен на анемия (2007 г.)¹⁷.

Според изследванията на УНИЦЕФ, „България има установени традиции в осигуряване на най-благоприятни условия за развитие на малките деца и подкрепа на семействата. Сред най-важните постижения на страната са закрилата на майчинството; трудово законодателство, гарантиращо платен отпуск за раждане и оглеждане на дете до 2 години; безплатните здравни грижи за децата; развитата обществена система за образование и грижи в ранна детска възраст с висок обхват на децата; политики за закрила и алтернативни на семейството грижи и система за социално подпомагане на семейства и деца в риск.

Въпреки това страната е изправена пред сериозно **предизвикателство – да осигури най-доброто начало на живота на всяко дете**. Високата детска смъртност, големият брой на бременните жени, които поради липса на здравно осигуряване нямат достъп до здравни грижи, големият дял на децата, живеещи в бедност или риск от социално изключване, ниските нива на кърмене и практики на хранене и захранване, които не отговарят на международните препоръки, високите нива на анемия сред кърмачетата и малките деца, както и недостатъчното разбиране на родителите за важността на ранното общуване и стимулиране на детето още от раждането и ниският обхват на децата в неравностойно положение в ранно образование и грижи са само част от факторите, които поставят хиляди деца в риск да не реализират своя потенциал в живота.

Индикатор 4.2.2. Процент на участие в организирано учене, разпределени по пол (от една година преди официалната възраст за постъпване в начално училище).

В Южна Америка и Карибския басейн едно на всеки шест деца са обхванати в програми за ранно образование. За сравнение в Африка и Близкия изток е обхванато само едно на всеки четири деца по данни на УНИЦЕФ за ранното детско развитие от ноември 2017¹⁸. Статистиката по страни показва, че в **ранните образователни програми има в голяма степен равнопоставеност в обхвата на момичета и момчета**. Например в Камерун са обхванати 27% от момчетата и 27 % от момичета, в Нидерландия напр. разпределението по пол е 52 % от момчетата и 49 на сто от момичетата¹⁹. **Неравенството в обхващането** в ранни образователни програми идва от **икономическия статус на семейството** – децата на родители с по-високи доходи са обхванати преобладаващо в образователния процес, независимо в кой регион на света. В Нидерландия са обхванати 41% на сто от децата в семейства с най-ниски доходи, 82 % от децата в семействата с най-високи доходи. В Камерун едва 2% от децата в семейства с най-ниски доходи посещават детска градина, срещу 66 на сто от тези със семейства с най-високи доходи.

В България задължителното предучилищно образование за децата е при навършване на 5 годишна възраст. Процентът на обхванати от 4 годишна възраст, включително задължително предучилищно образование за 2015-2016 учебна година, е 89,2%²⁰. Само 29% от децата в селата и 31% от ромските деца посещават детски градини, според УНИЦЕФ²¹. Съгласно Тригодишния план за действие за изпълнението на Националната програма за развитие България 2020 в периода 2017-2019 г., целевите стойности са както следва: процент обхванати в задължително предучилищно образование по учебни години: 2017/2018 г. – 87.5%; 2018/2019 г. – 89%; 2019/2020 г. – 90%²². Планът предвижда мерки за улесняване на достъпа до образование чрез осигуряване на безплатен транспорт на децата в предучилищна възраст от средишните детски градини. Целевите стойности за тази програма са: за 2017 г. – 4100 деца, 2018 г. – 4150 деца, 2019 г. –

¹⁷ Рано детско развитие. In: Unicef, 2013 [cited 09.04.2018]. Available from:

<https://www.unicef.bg/mobile/bg/themes/view/slug/31>

¹⁸ Too few children are attending pre-school programmes, especially among the poor. In: Unicef, 2018 [cited 09.04.2018]. Available from: <https://data.unicef.org/topic/early-childhood-development/early-childhood-education/>

¹⁹ Too few children are attending pre-school programmes, especially among the poor. In: Unicef, 2018 [cited 09.04.2018]. Available from: <https://data.unicef.org/topic/early-childhood-development/early-childhood-education/>

²⁰ Мониторингов доклад на ЕК за образованието в България, 2017 г. In: Ec.europa.eu, 2017 [cited 09.04.2018]. Available from: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-bg_bg.pdf

²¹ Мониторингов доклад на ЕК за образованието в България, 2017 г. In: Ec.europa.eu, 2017 [cited 09.04.2018]. Available from: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-bg_bg.pdf

²² Тригодишен план за действие за изпълнението на Националната програма за развитие България 2020 в периода 2017–2019г.

4200 деца. Въпреки това, според изследване на Тръста за социална алтернатива, бариера пред обхвата на децата от групи, които живеят в бедност, представлява таксата за записване в детска градина. Предоставянето на безплатен достъп до детската градина намалява наполовина дела на децата на възраст между 3 и 5 години, които не са записани в детската градина и до повишаване на посещаемостта с около 20%.”

За **България** данните от тестовете по Програмата за международно оценяване на учениците (PISA) за 2012 г. показват, че **удължаването на предучилищното образование на деца в неравностойно положение с една година води до подобряване на резултатите** от тестовете, равняващо се на половин година допълнително обучение. Това е валидно в още по-голяма степен за децата от малцинствата и социално слабите семейства – повече време за социализация и общуване в българска езикова среда в детските градини ще ги направи по-подготвени за училище, ще им помогне да развият по-добри когнитивни и социални умения и ще допринесе за намаляване броя на отпадащите от училище по-късно в процеса на тяхното образование²³.

Подцел 4.3 Осигуряване до 2030 година на равен достъп за всички жени и мъже до финансово достъпно и качествено техническо, професионално и висше образование, включително университетско такова.

Социално маргинализираните млади хора е по-вероятно да напуснат окончателно образователната система, като по този начин затвърдят моделите на бедност. Неформалното учене и валидирането на знания и умения в по-късна възраст са втори шанс и възможност за придобиване на умения. В шест латиноамерикански страни много млади хора, които участват в програми за втори шанс, са придобили умения, необходими за преодоляване на маргинализацията. След завършване на програмата, 42% от 19 600 участници отново са се завърнали във формалната образователна система, което е почти удвояване от началото на програмата.”²⁴

²³ Международно изследване PISA, 2012. In: Oecd, 2012 [cited 09.04.2018]. Available from: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results.htm>

²⁴ Устойчивото развитие започва с образованието. Доклад на Юнеско. In: Sustainable Development [cited 09.04.2018]. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2275sdbeginswitheducation.pdf>

Индикатор 4.3.1. Процент на участие на младежи и възрастни, разпределени по пол, във формални и неформални образователни инициативи и тренинги в предходните 12 месеца.

Според проведеното от НСИ през 2012 г. „Наблюдение на работната сила“ **едва 1.5 % от населението на възраст 25-64 години е участвало във формално или неформално образование** или обучение. През 2015 г. техният дял е 2%, данните за България за възрастни, участвали в инициативи за учене през целия живот не са оптимистични. Целевите стойности, които България си залага към 2020 година, са 5 % според Националната стратегия за учене през целия живот 2014-2020 г.²⁵ „Негативна е констатацията, че равнището на участие на хората на възраст над 45 години е много ниско, имайки предвид, че те имат сравнително най-голяма потребност от обучение, което да актуализира или повиши техните знания и умения в една динамична и развиваща се икономическа среда, в която навлизат все по-нови технологии с по-кратък цикъл на живот.“²⁶

Според Годишния доклад за изпълнение на националната стратегия за учене през целия живот за 2015 г., и през 2015 г. България е на едно от първите места в ЕС по **дял на младите хора, които нито работят, нито участват в образование или обучение**. Те са 132 782 сред общо 687 990 лица на възраст 15-24 г. навършени години, които живеят в страната – или 19.3%. За 10-та поредна година, през 2015, България е на първо място по дял на младите хора на възраст 15-24 навършени години, които са заявили, че не търсят и не желаят да търсят работа и не са се върнали в образователната система – **9,0%, при средна стойност за ЕС (28) 3,5%.**²⁷

Подцел 4.4 Значително увеличаване до 2030 година на броя на младежите и възрастните, които имат подходящи умения, в това число технически и професионални такива, за трудова заетост, работни места с достойни условия на труд и предприемачество.

Индикатор 4.4.1. Процент на младежите и на възрастните с умения в сферата на ИКТ, по видове умения.

По отношение най-общо на професионалното образование, в Тригодишния план за действие за изпълнението на Националната програма за развитие България 2020 в периода 2017-2019 г. се работи по мярка за стимулиране на младите хора за включване в професионалното образование и обучение и намаляване броя на учениците, незавършили средно образование и без квалификация по професия. Целевата стойност тук е: 250 бр. паралелки за различни форми на обучение освен дневната.

Делът на учениците в професионално образование и обучение от всички ученици в средното образование е над средния за ЕС (52,6 % в сравнение с 47,3 % през 2015 г.), но процентът на заетост на наскоро завършили професионално образование е по-нисък (64,2% спрямо 75%). Макар и някои училища за професионално образование да предоставят висококачествено обучение, значителната част от тях предоставят главно възможност за ученици със слаби резултати. Само **две трети от тези ученици завършват със съответната образователно-квалификационна степен.**

В Националната стратегия за учене през целия живот 2014-2020 г. и в Годишния доклад за нейното изпълнение за 2015 г. се определя следният индикатор, който според нас има отношение към подцел 4.4: Повишаване на относителния дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите Информатика, Техника, Производство и преработка и Архитектура и строителство най-малко на 60% от общия брой на придобилите СПК в училищната образователна система. За съжаление този индикатор, въпреки, че се отнася за професионалното обучение, обхваща по-широк диапазон от специалности, освен

²⁵ Национална стратегия за учене през целия живот 2014-2020 г. In: Strategy [cited 09.04.2018]. Available from: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880>

²⁶ Годишен доклад за изпълнение на националната стратегия за учене през целия живот за 2015 г. In: Strategy [cited 09.04.2018]. Available from: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880>

²⁷ Годишен доклад за изпълнение на националната стратегия за учене през целия живот за 2015 г. In: Strategy [cited 09.04.2018]. Available from: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880>

ИКТ. Въпреки това можем да отбележим, че има тенденция за намаляване на относителния дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в четирите наблюдавани области за 2015 г., в сравнение с 2012 г. с около 4%. През учебната 2014/15 г. делът на завършилите в четирите области е малко под 45% от всички придобили СПК.

Ако сегашната тенденция се запази, през следващите години се очаква **отливът от професионалното образование и обучение** (вкл. и на учещите в 4-те наблюдавани области на образованието) **да продължи**, освен ако възнагражденията на заетите със средно образование, притежаващи професионална квалификация, не нараснат рязко и съществено, констатира Годишният доклад.

Подцел 4.5 Премахване до 2030 година на неравенството между половете в образованието и осигуряване на равен достъп до всички равнища на образование и професионално обучение за хората в уязвимо положение, включително лицата с увреждания, коренното население и децата в уязвимо положение.

В тази подцел са застъпени в голяма степен характеристиките, на които е необходимо да отговаря образованието, съгласно Цел 4 за устойчиво развитие, а именно да е приобщаващо и справедливо. Да бъде справедлива една образователна система, означава, че тя е успяла да премахне препятствията и ограниченията, които не позволяват на учениците да развият пълноценно способностите си. **Това означава и създаване на условия за ограничаване на дискриминиращото влияние на социалната и семейната среда на учениците върху техните резултати**²⁸.

Съгласно международното изследване PISA за 2015: „една образователна система е **справедлива, когато постиженията на учениците зависят основно от фактори, които те сами могат да контролират**, като техните собствени усилия и воля, и в по-малка степен – от т. нар. „контекстуални“ характеристики на учениците, върху които те не могат да влияят, като етнически или социално-икономически произход, пол, раса, структура на семейството и др.“²⁹

„Средно в държавите от ОИСР 28,8% от учениците успяват да преодолеят негативното въздействие на социално-икономическата среда и да постигнат високи образователни резултати. **Делът на българските ученици с нисък социално-икономически статут и високи постижения е сравнително по-малък – 13,2%**. Те обаче са се увеличили с 3,8 пункта в сравнение с PISA 2006, когато са били 9,4%. В няколко държави повече от половината от учениците с нисък социално-икономически статус имат резултати на пето и шесто равнище. Най-голям е делът на тези ученици във Виетнам – 76,4%. Следват Макао-Китай – 64,2%, и Хонконг-Китай – 61,5%“.³⁰ В допълнение, според Мониторинговия доклад на ЕК за образованието в България социалните неравенства са толкова големи, че училището не може да ги компенсира и бедността практически се възпроизвежда от едно поколение в следващото.

Индикатор 4.5.1. Индекси на паритетното съотношение за всички показатели в този списък, които могат да бъдат представени в разбивка, като индексите са: жени/мъже, селски/градски индекс, първи и последен квинтил по доходи, както и други индекси, като увреждане, коренно население, население засегнато от конфликти, когато тези данни станат налични.

Индекси за България не са разработени. Въпреки това се полагат усилия за осигуряване на равен достъп до образование на всички деца, като мерките са различни, в зависимост от потребностите.

²⁸ Международно изследване PISA 2015. In: Choko, 2016 [cited 09.04.2018]. Available from: http://www.ckoko.bg/upload/docs/2016-12/book_2016_web.pdf

²⁹ Международно изследване PISA 2015. In: Choko, 2016 [cited 09.04.2018]. Available from: http://www.ckoko.bg/upload/docs/2016-12/book_2016_web.pdf

³⁰ Международно изследване PISA 2015. In: Choko, 2016 [cited 09.04.2018]. Available from: http://www.ckoko.bg/upload/docs/2016-12/book_2016_web.pdf

През 2016 г. влезе в сила нов Закон за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), който въведе изцяло нов компонент, Подкрепа за личностно развитие. По този начин се трасира пътят към подкрепата на децата и учениците от няколко специфични групи – със специални потребности, с хронични заболявания, в риск и с изявени дарби. Целта е да бъдат създадени **компенсаторни механизми**, условия за **ограничаване на негативното влияние на средата, в която растат учениците**, върху техните резултати. В Тригодишния план са посочени мерки за приобщаващото образование, но те са изцяло проектно ориентирани, като целевите стойности са пренебрежимо малки, в сравнение със заложеното в ЗПУО, че приобщаващото образование е част от правото на образование и като такова, следва да бъде осигурено за всяко дете. В допълнение, в Годишния доклад за изпълнение на националната стратегия за учене през целия живот са предвидени мерки за подготовка на специалистите в училище за подкрепа на различните групи деца.

Процесът по нормативна регулация на приобщаващото образование и на подкрепата за личностно развитие в България досега показва, че различните участници имат различно разбиране за това, какво е приобщаващо образование и как трябва да бъде предоставяно. То остана концепция, която се счита за необходима, но чиято същност и конкретика в български контекст все още е в процес на изясняване и адаптация. Затова пътят на приобщаващото образование минава през спешното изграждане на една **споделена от всички участници в образователната сфера национална визия за приобщаващото образование**, за ценностите, за целите, задачите, практиките на приобщаващото образование.

За децата от етническите малцинства има предвидени инициативи за осигуряване на условия за достъп до образование и подпомагането на учениците, за които българският език не е майчин, да овладяват по-добре български език. За съжаление не са предложени дейности за постигане на тези цели, като Тригодишният план се е ограничил само в проекто-предложения към ЦОИДУЕМ. В допълнение в Плана за изпълнение на стратегията за учене през целия живот се предвижда: 18 750 ученици и младежи от етнически малцинства (включително роми), участващи в мерки за образователна интеграция и реинтеграция да получат допълнително обучение по български език. В тази група са включени и децата, които са засегнати от конфликти. За тях се предвижда осигуряване на допълнително обучение по български език, вкл. и за децата на мигранти³¹.

Според доклада на PISA за 2015 г., „Осигуряването на висок стандарт на обучение във всички училища“ е сериозно предизвикателство не само за образователната политика в България, но и в голяма част от държавите/регионите в PISA. Обикновено разликите между резултатите на учениците в различните училища се дължат на структурата на училищната система (например политиките на преминаване от един клас в друг, от една образователна степен в друга, на прием в училищата и на групиране на учениците според техните способности), управлението на училището, квалификацията на учителите, ресурсното осигуряване на училището, социално-икономическия и културния произход на учениците (ако в училището преобладават ученици с непривилегирован произход например) и др.

Отделни държави в PISA 2015 са успели да изградят **училищни системи, в които качеството на образование в отделните училища не се отличава съществено**. Например в Исландия, Финландия и Норвегия съответно само 3,7%, 8,2% и 8,6% от разликите между резултатите на учениците могат да бъдат обяснени с различното качество на обучение в отделните училища. За сравнение в държавите от ОИСР почти една трета (30,5%), а в България 59,7% от разликите между резултатите на учениците, се дължат на фактори от училищната среда.³²

Подцел 4.6 Да се гарантира до 2030 година, че всички млади хора и значителна част от възрастното население, както мъже, така и жени, придобиват езикова и математическа грамотност.

³¹ План за изпълнение на стратегията за учене през целия живот. In: Strategy [cited 09.04.2018]. Available from: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?id=880>

³² Международно изследване PISA 2015. In: Choko, 2016 [cited 09.04.2018]. Available from: http://www.ckoko.bg/upload/docs/2016-12/book_2016_web.pdf

„Ако днешните ученици завършват повече години образование, то следващото поколение ще бъде още по-образовано. Родителите, които са посещавали или завършили училище, е по-вероятно да образуват децата си. Въз основа на 142 проучвания от 56 страни между 1990 г. и 2009 г. можем да твърдим, че за всяка допълнителна година от образованието на майката детето постига допълнително 0,32 години образование. В 24 европейски страни връзката между равнището на образование на родителите и постиженията на децата им също се оказва значима.“³³

Индикатор 4.6.1. Процент от населението в дадена възрастова група, разпределени по пол, които имат функционална грамотност поне на едно определено ниво, вкл. умения за четене, писане и смятане.

Съгласно Националната стратегия за насърчаване и развитие на грамотността, „Функционалната грамотност може да се разглежда в две измерения: като прилагане на знанията по четене, писане (и смятане) в ежедневието, за изпълнението на различни по характер задачи (например разчитане на надписи върху сгради или стоки, ориентация по разписанието на превозно средство за времето и мястото, откъдето то заминава и пр.); като наличие на необходими знания и умения за упражняване на определени функции, сред които най-важна е функцията на трудещ се човек.“³⁴

Последните резултати от международното оценяване на учениците (PISA) за уменията на 15-годишните в областта на четенето, смятането и природните науки сочат, че **всеки пети ученик** (или 20% от учениците) **не е функционално грамотен**, данните са за всички страни, участвали в изследването. Необходими са изключително целенасочени усилия, ако държавите от ЕС искат да постигнат целта си, до 2020 г. делът на учениците, които имат проблеми с четенето, смятането и природоматематическите науки, да спадне под 15 %.³⁵

Последното изследване, което проследява функционалната грамотност по четене и математика от 2015 г. показва за България необходимост от значителни усилия, за да бъдат подобрени резултатите по четене и математика на учениците. **България** е сред страните, които имат **резултат по-нисък от средния за страните от ОИСР**, както по четивна, така и по математическа грамотност на 15-годишните ученици. Страната ни е също така сред страните/регионите в PISA с най-голяма разлика между резултатите на момчетата и момичетата по четене, като момичетата имат по-висок резултат от момчетата³⁶.

³³ Устойчивото развитие започва с образованието. Доклад за ЮНЕСКО. In: Sustainable development [cited 09.04.2018]. Available from: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2275sdbeginswitheducation.pdf>

³⁴ Национална стратегия за насърчаване и развитие на грамотността, 2013-2020 г. In: Strategy [cited 09.04.2018]. Available from: www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=5034

³⁵ Национална стратегия за насърчаване и развитие на грамотността, 2013-2020 г. In: Strategy [cited 09.04.2018]. Available from: www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=5034

³⁶ PISA 2015. In: Choko, 2016 [cited 09.04.2018]. http://www.ckoko.bg/upload/docs/2016-12/book_2016_web.pdf

Подцел 4.7. Да се гарантира до 2030 година, че всички учещи придобиват знанията и уменията, необходими за насърчаване на устойчивото развитие, включително (наред с другото) чрез преподаване на знания за устойчивото развитие и устойчив начин на живот, правата на човека, равенството между половете, насърчаване на култура на мир и ненасилие, глобално гражданство, разбиране и оценяване на културното многообразие и приноса на културата за устойчиво развитие.

Днес, когато мащабът на екологичните, икономическите, политическите, социалните проблеми е глобален, е необходимо да поставим всичко случващо се именно в глобален контекст. За разпознаването и разбирането на предизвикателствата на развитието в света, за организирането им, ние имаме нужда от промяна и в начина на учене. Осъзнавайки тази необходимост, ООН, в своите Цели за устойчиво развитие, определи в рамките на Цел 4 своята подцел 4.7.

Така формулирана, подцел 4.7 от една страна е насочена към **личностното развитие**, като отговаря на това учениците (и хората от всички възрасти) да имат **възможност да развиват социални и граждански компетентности, които са им необходими в днешния все по-отворен и глобален свят**. От друга страна, доколкото образованието има и обществена функция, подцел 4.7 предвижда хората да имат знанията и уменията адекватно да посрещат предизвикателствата и в граждански, и в политически аспект и **активно да участват в обществената промяна**.

С развитието на образователни парадигми, които ангажират в съпричастност и чувствителност към другите в света, гражданските компетентности започват да се разширяват и отвъд границите на националните държави, затова Глобалното образование, което е включено и в новия ЗПУО, е най-близко до онова, което подцел 4.7 предвижда, защото то обединява всички подтеми, които са изброени в нея – и права на човека, и равнопоставеност на половете, и устойчиво развитие, и културно многообразие, и култура на мира. По определение на Съвета на Европа то е образованието, което отваря ума и сърцето за взаимовръзките и приликите, които съществуват между хората и общностите по света. То дава на младите хора знанията, уменията и ценностите, които ще им помогнат да направят бъдещето на света справедливо и споделено³⁷.

³⁷ Глобалното образование, основни принципи, възможности и необходимост. In: Да научим, 07.04.2016 [cited 09.04.2018]. Available from: <http://devedu.eu/selected-news/%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8/>

Индикатор 4.7.1. До каква степен образованието за глобално гражданство и образованието за устойчиво развитие, вкл. за равнопоставеност на половете и права на човека намират централно място на различните нива: (а) в националните политики за образование, (б) в образователните програми, (в) в подготовката на учителите, (г) в оценяването на учениците.

По отношение на този показател за България може да се каже следното:

(а) **В националните политики за образование**, по-конкретно в ЗПУО, е включена възможност за преподаване на теми от глобалното, гражданското, интеркултурното, здравното и екологичното образование.

(б) в образователните програми **Стандартът за гражданското, интеркултурното, здравното и екологичното образование** предвижда възможности темите по подцел 4.7 да бъдат застъпени в часове по предмети, в час на класа, в допълнителна и разширена форма на обучение и в проектни инициативи във и между училищата.

Остава все още какво да се желае по отношение на качеството на преподаване и оценяване, а следователно и по точки (в) и (г).

В рамките на тази подцел **учениците в училище могат да изследват теми като бедност и социална справедливост, културно многообразие, човешки права, равнопоставеност на половете**, устойчиво развитие, мир и разрешаване на конфликти. Важно е да се постави акцент върху взаимовръзките, които съществуват между предизвикателствата, между държавите, общностите и хората в глобалната среда и за личната отговорност към общността. Другият фокус при преподаването на темите е върху уменията, които са необходими на младите хора, за да могат да се развият като активни граждани.

Съгласно резултатите от международното изследване на гражданските компетентности, учениците в 8 държави, сред които България, са показали среден резултат, значително по-нисък от средния за изследването³⁸. И в това изследване, както и в международното изследване на PISA, разликата между постиженията на учениците с различен социално-икономически статус в България е значителна, тук се наблюдава най-голяма разлика между постиженията на учениците по този показател в сравнение с всички останали държави от изследването, което е индикатор за изключително силното влияние на социално-икономическите фактори върху постиженията на учениците изобщо.³⁹

4.а Изграждане и модернизиране на учебни заведения, ориентирани и приспособени за децата, хората с увреждания и лицата, чувствителни към пола и които осигуряват за всички безопасна, приобщаваща и ползотворна учебна среда без агресия и насилие.

Индикатор 4.A.1. Процент на училищата, които осигуряват (а) електричество, (б) интернет за образователни нужди, (в) компютри за образователни нужди, (г) адаптирана инфраструктура и материали за ученици, които са с увреждане, (д) питейна вода, (е) адекватни санитарни помещения, разделени за момчета и за момичета, (ж) базови условия за хигиенно обслужване (така както са определени от индикаторите на WASH).

Индикаторът е особено актуален за Африка. 70 на сто от училищата в Мавритания и Чад нямат тоалетна. Половината от съществуващите тоалетни в Мали, Мадагаскар и Бурунди, страни с големи мюсюлмански общности, са смесени. В една трета от страните в Африка в над половината от училищата няма питейна вода. Заключение в доклада е, че достъпът до основни услуги ще улесни достъпа до образование.

³⁸ Международно изследване Гражданско образование и гражданска активност на учениците, 2016. In: Choko, 2016 [cited 09.04.2018]. Available from: http://ckoko.bg/upload/docs/2017-11/ICCS_2016_Report_BGR.pdf

³⁹ Международно изследване Гражданско образование и гражданска активност на учениците, 2016. In: Choko, 2016 [cited 09.04.2018]. Available from: http://ckoko.bg/upload/docs/2017-11/ICCS_2016_Report_BGR.pdf

Като цяло в този индикатор за България може да се проследят инвестициите в образование. „Разходите за образование се увеличават, но продължават да бъдат относително ниски в сравнение с ЕС. Разходите за образование на сектор „Държавно управление“ са повишени с около 3 % през 2015 г. Тези разходи представляват 4,0 % от БВП и са под средната стойност за ЕС — 4,9 %. Органите очакват през 2020 г. тези разходи да достигнат 4,3 % от БВП. С новия Закон за образованието се засилва използването на корекционни коефициенти с оглед на подпомагането на училищата и учениците в неравностойно положение.“⁴⁰

4.6 Значително увеличаване до 2020 година на броя на отпусканите в световен план стипендии за студенти от развиващите се страни, по-специално най-слабо развитите страни, малките островни развиващи се държави и страните от Африка – за записване във висши учебни заведения, включително в програми за професионално обучение, информационни и комуникационни технологии, технически, инженерни и научни специалности, в развитите страни и други развиващи се страни.

Индикатор 4.Б.1. Обем на средствата от официална помощ за развитие, предназначени за стипендии по специалност и по страни бенефициенти.

Средносрочната програма за помощ за развитие и хуманитарна помощ до 2019 г. на България, предвижда конкретна мярка „Отпускане по целесъобразност на стипендии за обучение в български висши училища“. Програмата предвижда предоставяне на стипендии в образователно-квалификационна степен „бакалавър“, „магистър“ и „доктор“ по различни специалности, както и осигуряването на средства за покриване на дневните разходи за храна и настаняване, здравна застраховка и пътуване до България веднъж годишно. За съжаление, не са предоставени по-конкретни данни за размера на тези стипендии⁴¹.

4.в Значително увеличаване до 2030 година на броя на квалифицираните учители, включително посредством международно сътрудничество за подготовка на учители в развиващите се страни, особено най-слабо развитите страни и малките островни развиващи се държави.

Индикатор 4.В.1. Процент учители в: (а) предучилищна, (б) начална училищна, (в) прогимназиална и (г) гимназиална степени, които са получили поне минимум обучение, организирано по време на следването им, или по време на преподавателския им стаж (напр.педагогическо обучение), изискуемо според националните изисквания за всяка отделна държава.

„Повишаването на привлекателността на учителската професия е от съществена важност предвид застаряването сред учителите. В България преподавателският състав е сред най-бързо застаряващите в ЕС. През 2015 г. почти 50 % от учителите са били на възраст над 50 години (45 % в началния етап на основното образование, 48 % в прогимназиалния етап на основното образование и 49 % в средното образование); 28 % са били на възраст 55 години или повече (съответно 22 %, 31 % и 31 %), което означава, че те ще се пенсионират през следващите няколко години. С цел повишаване на привлекателността на учителската кариера, сектор „Държавно управление“ е обявил планове за двойно увеличаване на заплатите на учителите до края на мандата си (2021 г.). През месец септември 2017 г. учителските заплати бяха увеличени с 15 %.“⁴²

⁴⁰ Мониторингов доклад на ЕК за образованието в България, 2017. In: Ec.europa.eu, 2017 [cited 09.04.2018]. Available from: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-bg_bg.pdf

⁴¹ Средносрочна програма за помощ за развитие и хуманитарна помощ до 2019 г. In: MBNP [cited 09.04.2018]. http://www.mfa.bg/uploads/files/Documents/Normativni/Srednosrochna%20Programa_2016-2019.pdf

⁴² Мониторингов доклад на ЕК за образованието в България, 2017. In: Ec.europa.eu, 2017 [cited 09.04.2018]. Available from: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-bg_bg.pdf

Източници:

1. Глобалното образование, основни принципи, възможности и необходимост. In: Да научим, 07.04.2016. Available from: <http://devedu.eu/selected-news/%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8/> [09.04.2018]
2. Годишен доклад за изпълнение на националната стратегия за учене през целия живот за 2015 г. In: Strategy. Available from: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880> [09.04.2018]
3. Да се научим да реализираме обещаното от образованието. Доклад на Световната банка. // Заедно в час, 2018
4. Доклад на Генералния секретар, „Прогрес към Целите за устойчиво развитие.“
5. Международно изследване PISA, 2012. In: Oecd, 2012. Available from: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results.htm> [09.04.2018]
6. Международно изследване Гражданско образование и гражданска активност на учениците, 2016. In: Choko, 2016. Available from: http://ckoko.bg/upload/docs/2017-11/ICCS_2016_Report_BGR.pdf [09.04.2018]
7. Мониторингов доклад на ЕК за образованието в България, 2017. In: Ec.europa.eu, 2017. Available from: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-bg_bg.pdf [09.04.2018]
8. Национална стратегия за насърчване и развитие на грамотността, 2013-2020 г. In: Strategy. Available from: www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=5034 [09.04.2018]
9. План за изпълнение на стратегията за учене през целия живот. In: Strategy. Available from: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880> [09.04.2018]
10. Средносрочна програма за помощ за развитие и хуманитарна помощ до 2019 г. In: MBNP http://www.mfa.bg/uploads/files/Documents/Normativni/Srednosrochna%20Programa_2016-2019.pdf [09.04.2018]
11. Устойчивото развитие започва с образованието. Доклад за ЮНЕСКО. In: Sustainable development . Available from: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2275sdbeginswitheducation.pdf> [09.04.2018]
12. The 2030 Agenda for Sustainable Development and the SDGs In: Environment, 25.01.2017. Available from: http://ec.europa.eu/environment/sustainable-development/SDGs/index_en.htm [09.04.2018]
13. The Sustainable Development Goals Report. In: Unstats.un.org, 2017. Available from: <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2017/TheSustainableDevelopmentGoalsReport2017.pdf> [9.04.2018]
14. The Sustainable Development Goals Report. In: Unstats.un.org, 2017. Available from: <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2017/TheSustainableDevelopmentGoalsReport2017.pdf> [09.04.2018]
15. Too few children are attending pre-school programmes, especially among the poor. In: Unicef, 2018. Available from: <https://data.unicef.org/topic/early-childhood-development/early-childhood-education/> [09.04.2018]

Българска платформа за
международно развитие

Настоящата публикация е създадена с финансовата подкрепа на Европейския съюз. Отговорност за нейното съдържание носи единствено БПМР и при никакви обстоятелства не може да се разглежда като отразяваща позицията на ЕС.

www.bpid.eu

www.facebook.com/bpid.eu

www.twitter.com/BPID_2009

bpid@bpid.eu

www.devedu.eu